

## **A BOLOGNA-RENDSZERŰ KÉPZÉS HAZAI BEVEZETÉSÉNEK TAPASZTALATAI**

### **1) Előzmények**

A többciklusú képzésre történő 2006. évi átállásról a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény rendelkezett. A törvény az oktatásért felelős miniszter felsőoktatás-fejlesztéssel kapcsolatos feladataként határozza meg a felsőoktatásban folyó képzés tapasztalatainak legalább három évenkénti értékelését, ezzel együtt a képzési szakok szerkezetének felülvizsgálatát.

Az alapképzés felfutása lehetőséget adott az első átfogó értékelésre, s ebből következően a felvetődött kérdések megvitatására, majd a megoldási lépések egyeztetésére is.

A Nemzeti Bologna Bizottság (NBB) 2008. február 21-ei ülésén elfogadott felülvizsgálati terv szerint a Magyar Rektori Konferencia (MRK) szakbizottságaitól beérkezett értékelések és vélemények előzetes megkérésével kezdődött az új képzési rendszer eddigi tapasztalatainak összegzése. Az MRK plénuma 2009. december 9-én tűzte napirendjére először a szakbizottságok véleménye alapján a képzés helyzetének értékelését. 2009 tavaszán az NBB elnöke és az OKM szakállamtitkára a felsőoktatásban érdekelt országos testületek véleményét is megkérte. Így járult hozzá az első három év tapasztalatainak áttekintéséhez az Országos Kredittanács (OKT), a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) és a Felsőoktatási és Tudományos Tanács (FTT).

Jelen összegzés a beérkezett vélemények figyelembe vételével készült. A Nemzeti Bologna Bizottság 2009. május 13-i ülésén az anyagot megtárgyalta, és az ott elhangzott véleményeket az NBB és az NBB Képzési Albizottság elnöke jelen dokumentumba beépítette.

### **2) Összegzés, javaslatok**

#### **2.a) Bevezetés**

Az Európai Felsőoktatási Térség (EFT) ma már egész Európát átfogja, sőt jóval azon túl terjed. Egyre harmonizáltabb tudáspiac alakul ki, amely átalakulás katalizátora a bolognai folyamat.

A bolognai folyamat fő célkitűzéseinek megfelelően a többciklusú képzési rendszer törvénybeiktatása, majd bevezetése megtörtént. A többciklusú képzési rendszer „jogszámban meghatározott kivétellel” a 3+2 éves szerkezetet követi. Létrejöttek az alapképzési és a mesterképzési szakok, működik az akkreditációs rendszer, a kreditrendszer, az intézmények tanterveiket átalakították stb., Az alapképzési szakok rendszere, képzési ideje többnyire megfelel az Európai Felsőoktatási Térségben megtalálható hasonló képzéseknek.

Az új képzési rendszer Magyarországon – elfogadva a Bolognai Nyilatkozat képzési szerkezetre vonatkozó elveit – a korábbi egyetemi és főiskolai szakrendszer átalakításával történt a Magyar Rektori Konferencia által létrehozott szakterületi szakmai bizottságokban és az oktatási és kulturális miniszter által megbízott Nemzeti Bologna Bizottság koordinálásával. Az előzetesen elfogadott szakrendszer alapján, a képzésben érdekelt intézmények szakterületi képviselői közösen határozták meg az egyes szakok képzési és kimeneti követelményeit. Az

MRK és az FFK részéről körültekintő, részletekre kiterjedő előkészítés történt, a megvalósítás viszont szakterületenként másként és másként valósult meg.

A szakmai bizottságokban és az akkreditációs eljárásban kellett figyelemmel lenni egyrészt a nemzetközi folyamatokra, az oktatási és képzési célrendszer megismerésére, s a tartalomfejlesztés során történő érvényesítésére, másrészt a hazai munkaerő-piaci, társadalmi és gazdasági folyamatokra a szakemberszükséglet várható igényeire, a felsőoktatásból kikerülőkkel szemben elvárt új tudás, a kompetenciaalapú oktatás, képzés sajátos tervezésére, az új módszerek, eljárások kialakítására. Ez utóbbiakra azonban a szakmai, intézményi érdekérvényesítés, a képzési szerkezet átalakulását kísérő viták mellett kevesebb figyelem jutott.

A hagyományos képzési rendszerre történő visszaállás, bár néhányan ezt is megfogalmazták, a felsőoktatásban érdekeltek döntő többsége szerint ma már elképzelhetetlen. Az új képzési rendszer Magyarország EU-hoz és az EFT-hez való kapcsolódásának szerves része.

A teljes rendszer jó elemeinek megtartása mellett egy nyugodt, értékelő, részbeni újratervező és finomhangoló (valószínűleg a mesterképzésre is kiterjedő) periódusra van szükség, melynek célja, hogy Európában versenyképes, Magyarországon minőségében, működésében társadalmilag elismert felsőoktatás jöjjön létre, hogy az struktúrájában és tartalmában is igazodjon az EFT kihívásaihoz. Mindehhez a tapasztalatok első körű áttekintését követően világos cél, stratégia, prioritások megfogalmazása, majd pedig összehangolt cselekvés kell.

## **2.b) Az egyeztetés, az első körű áttekintés során megfogalmazott általánosítható megállapítások**

Problémát okozott, hogy a Bologna-rendszerre történt átállás előkészítésének és bevezetésének időbeli késése miatt

- a részletek kimunkálására, a konszenzus megteremtésére nem minden kérdésre maradt elég idő,
- a folyamat bevezetéséhez szükséges társadalmi, munkaerő-piaci és a felsőoktatás oktatói szegmensének támogatását csak részben sikerült elérni, ezen a területen még napjainkban is tapasztalható az informáltság hiánya,
- a két képzési ciklus kidolgozása időben egymást követte és ebből adódóan nem alkot egységes képzési szerkezetet.

A többciklusú képzési rendszer elfogadottsága a munkaadói oldalról bizonytalan, hiányos. A munka világa nem ismeri, hogy a felsőoktatás milyen kimeneti tudást megcélozva és milyen tartalommal újította meg a képzést. A képzési szerkezet sok esetben nem is tükrözi, önmagában a képzési idő alapján nem is tükrözheti a szakmai tartalmi különbséget az alapfokozatú és a mesterfokozatú diplomák, illetve a kikerülők képzettsége, képessége között.

A szakokon belüli szakirányok szerepének, tartalmának és körének megítélése többciklusú képzésre történő átállás során végig szakmai konfliktusokhoz vezetett és a mai napig sincs megnyugtatóan rendezve.

A képzési és kimeneti követelmények nem tükrözik a bolognai folyamat kialakítása során tervezett és elindított természetes strukturáltságot, a kompetencia alapú kimeneti tudást megfogalmazó képzésfejlesztést. Az új ciklusos képzési szerkezet azon lényegét, amely a mobilitást tekinti alapelvének, azt, hogy a korábbinál több kimenet jelenik meg és az egyes kimenetek után az újabb ciklusokba való belépésnél új választási (pályamódosítás,

pályakorrekció, specializáló stb.) lehetőségeket kínál az egyén számára. A kreditrendszerű oktatás alapvető elvei (kreditelismerés, korábbi tanulmányok beszámítása, kreditallokáció) nagyon nehezen érvényesülnek, ugyanakkor sok esetben a krediteloszlásban az oktatás, oktatásszervezés, foglalkoztatás garanciális elemei váltak hangsúlyossá.

A szakirányú továbbképzés a magyar képzési rendszerben részben átalakul. Lesznek programok, amelyek a mesterképzés részévé válnak. Ugyanakkor szerepe két területen a magyar képzési rendszerben továbbra is hangsúlyos lehet: egyrészt gyors, adott intézményhez kapcsolódó továbbképzési programot nyújthat a felnőttképzéshez igazodóan, a szakmájukban dolgozók számára az élethosszig tartó tanulás elvét követve, ismeretmegújítást, pályamódosítást segítve: másrészt az alapképzésben korábban nem választott szakirány(ok) utólagos elvégzésének lehetőségét nyújthatja.

Megállapítható, hogy az új képzési rendszer két ciklusának illeszkedése ma még nem igazán értékelhető. Az alapképzés és a mesterképzés egy időben történő kialakítása nagymértékben hozzájárult volna egy szemléletében egységesebb, szerkezetében és tartalmában egymásra épülő szakstruktúra kialakításához, erre azonban a késve indult áttérés miatt a szükséges idő nem volt elegendő. Az új, képzési ciklusokra épülő képzési rendszerben, a korábban megszerzett ismeretek beszámítása révén, alapképzésből mesterképzésbe belépni nemcsak egy képzési területen belül, hanem képzési területek között is lehetséges, erre piaci igény látszik, ugyanakkor a felsőoktatási intézmények felvételi eljárási és a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság akkreditációs gyakorlata nem minden esetben mutatja ezt. Ennek érdekében hangsúlyozottan szükség lenne a továbblépés, a kiválasztás eljárásának és a korábban szerzett ismeretek beszámításának (pontszámítás) egységes szemléletű széleskörű szakmai egyeztetése.

Általánosságban megfogalmazódott, hogy az akkreditációs eljárás túlszabályozott, szemléletében, eljárásában nem igazán változott az új képzési rendszerben.

A felsőoktatási törvény értelmében megállapodás alapján közös képzés indítható magyar–magyar és magyar–külföldi intézmények együttműködésében is. A közös képzések indítása Európában, így nálunk is lassan alakul a standardizálható közös követelmények hiányában.

A felsőoktatás előtt álló kihívás még a képzés oktatási módszereinek megújítása, a tantárgyi eredményekre irányuló differenciált mérési és értékelési rendszer megvalósítása az oktatásszervezés intézményi szintű újraszabályozása. Az oktatási módszerek területén, egyes szakokon sajnos növekedett az előadások száma, amihez a minél magasabb, egy tanárra jutó hallgatói létszám elérésének célja is hozzájárult.

A felsőfokú tanulmányok megkezdésének központi kérdése lett a megfelelő meritési bázis hiánya, a hallgatók felsőfokú tanulmányokra való felkészültsége, a kevésbé motivált, újonnan belépők felzárkóztatása, és párhuzamosan, a gyorsabb haladásra képes hallgatók szakmai elkötelezettségének ösztönzése, szakmai fejlődésének segítése. Hasonlóképp, a második és a PhD képzésben korántsem, vagy elsősorban nem a legkiválóbbak vesznek részt, hanem azok, akiknek az anyagi lehetőségeik ezt megengedik.

A tömegesedő képzéssel együtt alapvető társadalmi igény van az elitképzés fenntartására, a minőségi képzési feltételek biztosítására is. A jelenlegi felvételi rendszer önmagában a minőség ellen hat, sok gyenge felkészültségű és motiválatlan hallgató kerülhet be a felsőoktatási intézményekbe.

Az alapképzés tömegessé válásával nem járt együtt a felsőoktatási intézmények finanszírozásának megfelelő volumenben történő növelése. Ez a felsőoktatási intézményeket arra kényszerítette, hogy felsőfokú tanulmányokra nem kellőképp felkészült jelentkezők

sokaságát iskolázza be, és részben önfenntartóvá váljanak, ami a képzés színvonalának romlásához is vezet.

## **2.c) Javaslatok**

A Bologna-rendszer bevezetésének kihívásairól és feladatairól további és hatékony felvilágosító munkát kell végezni a felsőoktatási szereplők minden szintjén (oktatók-hallgatók-munkaerőpiaci szereplők), - az időközben megszületett elemző szakértői anyagok bekapcsolásával is.

A szakstruktúrák módosítására tett észrevételekről európai kitekintés és a munkaerő-piaci igények által is alátámasztott prioritás mellett a szükséges fórumokon mihamarabbi döntést kell hozni.

Az illetékes testületek egyetértő állásfoglalása és szakterületi bizottságok javaslata nélkül ne kerülhessen új alapképzési szak létesítése a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság elé. A fejlesztésre minden esetben, a nemzetközi gyakorlat elemzésével kerüljön sor.

A szakirány ma nagyon eklektikus helyzetét funkcionálisan és tartalmilag is rendezni kell (önálló szakképzettséget eredményező szakirány – MAB, önálló szakképzettséget nem adó szakirányok – intézmény; az oklevél kiállításához szükséges kreditallokáció azonos értelmezése).

A felsőoktatás fejlesztésében és működtetésében érdekelt társadalmi partnerek (oktatók, hallgatók, munka világa) és szervezetek (OKM-MRK-MFAB-FTT-OKT) közötti együttműködés váljon együttgondolkodóvá és megelőzővé.

A képzési ág ma már nem teljesíti a rendszer bevezetésekor rögzített célkitűzéseket, ezért az MRK javasolja megszüntetését.

A mesterképzésbe való átmenet szakmai feltételeinek egyeztetése célszerű lenne. Ahhoz, hogy a hallgató egy intézmény alapképzéséből egy másik intézmény mesterképzésébe jelentkezzen, tisztában kellene lennie a szakmai felvételi követelményekkel.

Az érintett felsőoktatási intézmények figyelmét fel kell hívni arra, hogy lehetőleg már 2009-re minden szakterület kínáljon olyan, az alapfokozatra épülő szakirányú továbbképzést, amely növeli a mesterképzési szintre át nem lépők esélyeit a szakmai előrelépésben, a munka világában történő mozgásban.

Az illetékes bizottságok és a munkaerő-piaci szereplők érdemi bevonásával szükséges a képzési és kimeneti követelmények egységes felülvizsgálata, de csak a mesterszak-létesítési folyamat lezárását követően. Az alap- és mesterképzések képzési folyamatának tényleges összeillesztése az elkövetkező évek komoly kihívása lesz.

A kreditrendszer működésének kiterjesztése az egész életen át tartó tanulás elősegítésére, a tanulási eredmények, munkatapasztalatok beszámíthatóságára.

A felsőoktatási intézmények, oktatók szintjén szorgalmazni kell az oktatás és tanulásszervezés új módszereinek megismerését és bevezetését, tanulási eredmények fejlesztéséhez igazított tantervi reformokat, a társadalmi partnerekkel való együttműködést.

A hallgatói mobilitás elősegítése érdekében fontos a rugalmas hallgatói útvonalak kiépítése, az idegen-nyelvi képzést intézményen belül és más fórumokon (pl. média) új módszerekkel kell hatékonyabbá tenni a hallgatói érdekelttség erősítésével - (a követelményeken nem szabad változtatni). Az EU ismeretek megjelenését a felsőfokú tanulmányokban érvényesíteni kell.

A közös képzés lehetőségének, szakmai, finanszírozási hátterének egyeztetése mindenképpen szükséges.

A tanárképzés iránti érdeklődés nagyon vegyes képet mutat (a természettudományi területen töredékére csökkent). A tanárképzés mesterképzési ciklusban zárul. A diszciplináris alapozást biztosító első képzési ciklust a mesterképzéssel együtt kell vizsgálni. Továbbra is vitatott a tanárképzés új képzési rendszerhez történő illeszkedése, a szakképzettségekhez szükséges szakterületi ismeretek tartalma és aránya. Széleskörű tantervi egyeztetés indokolt e területen.

A közoktatásban egyenlő esélyeket kell teremteni, és elsősorban a természettudományos oktatás hatékonyságát növelni.

A felsőoktatás finanszírozását tovább kell fejleszteni, a jelenlegi finanszírozási módok nem hatnak kellőképpen a színvonal növekedésére.

Budapest, 2009. május 25.

Palásti Kovács Béla

Csirik János

az NBB Képzési Albizottságának elnöke

az NBB elnöke

#### **Mellékletek:**

- Bologna-jelentés 2008 – MRK-összegzés
- A MAB állásfoglalása a szakrendszer felülvizsgálata kapcsán
- Az FTT véleménye és javaslatai a Bologna-rendszerű képzés hazai bevezetésének tapasztalatairól
- Az OKT álláspontja a magyarországi felsőoktatás-fejlesztési folyamat elmúlt három évről
- A hatályos alapképzési szaklista